

प्रथम एवं द्वितीय-सत्रीय- परीक्षा-पाठ्यक्रमः

प्रश्नपत्र-प्रारूप-रूपरेखा
(सम्पूर्ण-पाठ्यक्रम-अधिकृत्य)

सत्रम्- 2022-2023

कक्षा दशमी विषयः संस्कृतम्
समयः होरात्रयम् पूर्णाङ्काः 50

खण्ड-विभाजनम्

खण्ड – (क)	अपठित-अवबोधनम्	06 अङ्काः
खण्ड- (ख)	रचनात्मक-कार्यम्	10 अङ्काः
खण्ड- (ग)	अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्	20 अङ्काः
खण्ड- (घ)	पठित-अवबोधनम्	14 अङ्काः

खण्ड- (क) अपठित-अवबोधनम्

(अपठित-सरलगद्यांश-आधारित-कार्यम्- गद्यांशद्वयम्)

प्रश्न-1. 40-50 शब्द-परिमितः एकः अपठितः सरल-गद्यांशः

(1) एकपदेन प्रश्नोत्तर-द्वयम्	$\frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1$
(2) पूर्णवाक्येन प्रश्नोत्तर-द्वयम्	$\frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1$
(3) भाषिक-कार्यम् (निर्देशानुसार-प्रश्नोत्तर-द्वयम्)	$\frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1$

भाषिक-कार्यम् => वाक्ये क्रियापद-चयनं, कर्तृक्रिया-अन्वितिः, विशेषण-विशेष्य-अन्वितिः, सञ्ज्ञास्थाने सर्वनाम-प्रयोगः, सर्वनामस्थाने सञ्ज्ञा-प्रयोगः, पर्यायपदं विलोमपदं वा दत्त्वा अनुच्छेदे प्रदत्तं पद-चयनं, पद-परिचयश्च।

प्रश्न-2. 80-100 शब्द-परिमितः एकःअपठितःसरल-गद्यांशः(सरलकथा प्रसिद्ध-घटना वर्णनं वा)

(1) एकपदेन प्रश्नोत्तरम्	$\frac{1}{2} \times 1 = \frac{1}{2}$
(2) पूर्णवाक्येन प्रश्नोत्तरम्	$\frac{1}{2} \times 1 = \frac{1}{2}$
(3) गद्यांशस्य तृतीयांश-तुल्यं सारम्	$1 \times 1 = 1$
(4) गद्यांशस्य समुचित-शीर्षकम्	$1 \times 1 = 1$

खण्ड- (ख) रचनात्मक-कार्यम्

प्रश्न-3. सङ्केताधारित-अनौपचारिक-पत्रम् $\frac{1}{2} \times 10 = 5$

प्रश्न-4. निबन्ध-लेखनम् (अनुच्छेद-लेखनम्) $5 \times 1 = 5$

खण्ड- (ग) अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्

प्रश्न-5. अव्यय-पदानि (वाक्येषु अव्ययपदानां प्रयोगः) $1 \times 3 = 3$

(बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

(प्रथम-सत्रे)

अपि, इति, अलम्, इव, एव, एवम्, उच्चैः, नीचैः, कदा, एकदा, अधः, उपरि, समन्ततः, परितः, सर्वतः, कुतः, नूनम्, पुरा, मा, अत्र-तत्र, यत्र-कुत्र, यथा-तथा, यदा-तदा, यावत्-तावत्, यदि-तर्हि, कदापि, तथापि, खलु, ननु, किल, सह, इतस्ततः, यत्, विना, सहसा, अद्य, श्वः, ह्यः, अधुना, अन्तः, बहिः, वृथा, मिथ्या, किमर्थम्, शनैः-शनैः, पुनः-पुनः, भूयो-भूयः इत्यादयः।

प्रश्न-5. सन्धि-कार्यम् (सन्धि/सन्धि-विच्छेदं वा)

(बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

द्वितीय-सत्रे

(1) **स्वर-सन्धिः** = दीर्घ, गुण, वृद्धि, यण्, अयादि, पूर्वरूप, पररूप, संयोग इत्यादयः।

(2) **व्यञ्जन-सन्धिः** => श्रुत्व, ष्टुत्व, जशत्व, तुक् आगम, अनुस्वार, परसवर्ण, अनुनासिक, वर्गीय-प्रथम-अक्षराणां तृतीयवर्णे पञ्चमवर्णे वा परिवर्तनम् इत्यादयः।

(3) **विसर्ग-सन्धिः** => विसर्गस्य स्थाने उत्त्वं, रत्वं, लोपः, शकारः, षकारः, सकारः च।

प्रश्न-6. समासाः (वाक्येषु समस्तपदानां विग्रहः विग्रह पदानां च समासः) 1×2=2

(बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

(प्रथम-सत्रे)

- (1) तत्पुरुषः (विभक्तिः, नञ्, उपपदः)
- (2) कर्मधारयः (विशेषण-विशेष्यम्, उपमान-उपमेयम्)
- (3) द्विगुः

प्रश्न-6. समासाः (वाक्येषु समस्तपदानां विग्रहः विग्रह पदानां च समासः)

(बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

(द्वितीय-सत्रे)

- (4) द्वन्द्वः (इतरेतरः, समाहारः, एकशेषः)
- (5) बहुव्रीहिः (समानाधिकरणम्)
- (6) अव्ययीभावः (अनु, उप, सह, निर्, प्रति, यथा)

प्रश्न-7. प्रत्ययाः (प्रकृति-प्रत्यय-योगेन वाक्य-संयोजनम्) 1×5=5

(बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

(प्रथम-सत्रे)

- (1) कृदन्ताः - तव्यत्, अनीयर्, शतृ, शानच्, क्त, क्तवतु, क्त्वा, ल्यप्, तुमुन्।

प्रश्न-7. प्रत्ययाः (प्रकृति-प्रत्यय-योगेन वाक्य-संयोजनम्)

(बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

(द्वितीय-सत्रे)

- (2) तद्धिताः - मतुप्, इन्, ठक्, त्व, तल्।
- (3) स्त्री-प्रत्ययौ - टाप्, डीप्।

प्रश्न-8. अशुद्ध-वाक्यानां संशोधनम् (वचन-लिङ्-पुरुष-विभक्ति-लकार-विशेषण-विशेष्याधारितम्) 1×3=3

(बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

(प्रथम-सत्रे)

प्रश्न-8. वाच्य-परिवर्तनम् (केवलं लट्लकारे)

(बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

(द्वितीय-सत्रे)

प्रश्न-9. घटिकायाः कालबोधक-शब्दानां संस्कृत-शब्देषु परिवर्तनम् (सामान्य-सपाद-सार्ध-पादोन) 1×4=4

(बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

(प्रथम-सत्रे)

प्रश्न-9. लिङ्गाधारित-सङ्ख्या-वाचक-पदानां चयनम् (एकतः दश-पर्यन्तम्)

(बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

(द्वितीय-सत्रे)

प्रश्न-10. पद-परिचयः (केवलं धातूनाम्)

1×3=3

(बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

(प्रथम-सत्रे)

प्रश्न-10. पद-परिचयः (केवलं शब्दानाम्)

(बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

द्वितीय-सत्रे

खण्ड-(घ) पठित-अवबोधनम्

शेमुषी-द्वितीयो भागः' इति संस्कृत-पाठ्यपुस्तकम् आधारीकृत्य पठित-अवबोधनम्

पाठ्यसामग्री - 1 तः 6 पाठ-पर्यन्तम्

प्रथम-सत्रे

पाठ्यसामग्री - 7 तः 12 पाठ-पर्यन्तम्

द्वितीय-सत्रे

प्रश्न-11. पठित-गद्य-पद्य-आधारित-अवबोधनकार्यम्

(अ) 40-50 शब्द-परिमितः एकः पठित-गद्यांशः (संस्कृत-पाठ्यपुस्तके निर्धारित-पाठ्यसामग्रीम् अधिकृत्य)

(1) एकपदेन प्रश्नोत्तर-द्वयम्	$\frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1$
(2) पूर्णवाक्येन प्रश्नोत्तर-द्वयम्	$\frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1$
(3) भाषिक-कार्यम् (निर्देशानुसार-प्रश्नोत्तर-द्वयम्)	$\frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1$

(आ) एकः पठितः पद्यांशः (संस्कृत-पाठ्यपुस्तके निर्धारित-पाठ्यसामग्रीम् अधिकृत्य)

(1) एकपदेन प्रश्नोत्तर-द्वयम्	$\frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1$
(2) पूर्णवाक्येन प्रश्नोत्तर-द्वयम्	$\frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1$
(3) भाषिक-कार्यम् (निर्देशानुसार-प्रश्नोत्तर-द्वयम्)	$\frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1$

भाषिक-कार्यम् => वाक्ये क्रियापद-चयनं, कर्तृक्रिया-अन्वितिः, विशेषण-विशेष्य-अन्वितिः, सञ्ज्ञास्थाने सर्वनाम-प्रयोगः, सर्वनामस्थाने सञ्ज्ञा-प्रयोगः, पर्यायपदं विलोमपदं वा दत्त्वा अनुच्छेदे प्रदत्तं पद-चयनं, पद-परिचयश्च।

प्रश्न-12. संस्कृत-पाठ्यपुस्तके निर्धारित-पाठ्यसामग्रीम् अधिकृत्य हिन्दी-भाषायाम् अनुवादः।

(अ) एकस्य गद्यांशस्य हिन्दी-भाषायाम् अनुवादः।	$2 \times 1 = 2$
(आ) एकस्य पद्यांशस्य हिन्दी-भाषायाम् अनुवादः।	$2 \times 1 = 2$

प्रश्न-13. रेखाङ्कित-पदमधिकृत्य प्रश्ननिर्माणम्।

$\frac{1}{2} \times 4 = 2$

प्रश्न-14. संस्कृत-पाठ्यपुस्तके निर्धारित-पाठ्यसामग्र्याः अभ्यासमधिकृत्य मेलनम्। अभ्यासेषु एतादृशाः अनेके विषयाः सन्ति, तद्यथा-

$\frac{1}{2} \times 4 = 2$

- > पर्यायपदानां (समानार्थक-पदानां) मेलनम्।
- > विलोमपदानां (विपरीतार्थक-पदानां) मेलनम्।
- > विशेषण-विशेष्यानां मेलनम्।
- > कोष्ठकात् चित्वा पदानाम् अर्थः।
- > शुद्ध-कथनानां समक्षम् "आम्" इति तथा अशुद्ध-कथनानां समक्षम् "न" इति लेखनम्।
- > कोष्ठकात् शुद्धं विकल्पं विचित्य रिक्तस्थानपूर्तिः।

एतेषु विषयेषु किमपि एकं विषयम् अधिकृत्य परीक्षा-पत्र-निर्माता प्रश्नं प्रक्षयति।

प्रथम-सत्रीय-परीक्षा-पाठ्यक्रमः

प्रश्नपत्र-प्रारूपस्य-रूपरेखा (सम्पूर्ण-पाठ्यक्रम-अधिकृत्य)

कक्षा दशमी सत्रम्- 2022-2023 विषयः संस्कृतम्

समयः होरात्रयम् पूर्णाङ्काः 50

प्रश्न- क्रमाङ्कः	प्रश्नाः	अङ्काः	विषय-विवरणम्
1.	अपठित-अवबोधनम्	$\frac{1}{2} \times 6 = 3$	एकः अपठितः सरल-गद्यांशः
2.	अपठित-अवबोधनम्	$\frac{1}{2} + \frac{1}{2} + 1 + 1 = 3$	सरलकथा प्रसिद्ध-घटना वर्णनं वा
3.	प्रार्थना-पत्रम्	$\frac{1}{2} \times 10 = 5$	सङ्केताधारित-अनौपचारिक-पत्रम्
4.	निबन्धलेखनम्	$5 \times 1 = 5$	निबन्धलेखनम्
5.	अव्यय-पदानि	$1 \times 3 = 3$	वाक्येषु अव्ययपदानां प्रयोगः (बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)
6.	समासाः	$1 \times 2 = 2$	तत्पुरुषः, कर्मधारयः, द्विगुः च (बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)
7.	प्रत्ययाः	$1 \times 5 = 5$	कृदन्ताः - तव्यत्, अनीयर्, शतृ, शानच्, क्त, क्तवत्, क्त्वा, ल्यप्, तुमुना (बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)
8.	अशुद्ध-वाक्यानां संशोधनम्	$1 \times 3 = 3$	वचन-लिङ्ग-पुरुष-विभक्ति-लकार-विशेषण विशेष्याधारितम् (बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)
9.	घटिका-समयः	$1 \times 4 = 4$	सामान्य-सपाद-सार्ध-पादोन (बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)
10.	पदपरिचयः	$1 \times 3 = 3$	केवलं धातूनाम् (बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)
11. (अ)	पठित-गद्यांश आधारितप्रश्नाः	$\frac{1}{2} \times 6 = 3$	शेमुषी-द्वितीयो भागः प्रथम-पाठतः षड्-पाठपर्यन्तम्
11. (आ)	पठित-पद्यांश-आधारितप्रश्नाः	$\frac{1}{2} \times 6 = 3$	शेमुषी-द्वितीयो भागः प्रथम-पाठतः षड्-पाठपर्यन्तम्
12. (अ)	गद्यांशस्य हिन्दी-भाषायाम् अनुवादः	$2 \times 1 = 2$	शेमुषी-द्वितीयो भागः प्रथम-पाठतः षड्-पाठपर्यन्तम्
12. (आ).	पद्यांशस्य हिन्दी-भाषायाम् अनुवादः	$2 \times 1 = 2$	शेमुषी-द्वितीयो भागः प्रथम-पाठतः षड्-पाठपर्यन्तम्
13.	प्रश्न-निर्माणम्	$\frac{1}{2} \times 4 = 2$	शेमुषी-द्वितीयो भागः प्रथम-पाठतः षड्-पाठपर्यन्तम्
14.	शेमुषी अभ्यासम् अधिकृत्य- मेलनम्	$\frac{1}{2} \times 4 = 2$	शेमुषी-द्वितीयो भागः प्रथम-पाठतः षड्-पाठपर्यन्तम्

द्वितीय-सत्रीय-परीक्षा-पाठ्यक्रमः

प्रश्नपत्र-प्रारूपस्य-रूपरेखा (सम्पूर्ण-पाठ्यक्रम-अधिकृत्य)

कक्षा दशमी सत्रम्- 2022-2023 विषयः संस्कृतम्

समयः होरात्रयम् पूर्णाङ्काः 50

प्रश्न- क्रमाङ्कः	प्रश्नाः	अङ्काः	विषय-विवरणम्
1.	अपठित-अवबोधनम्	$\frac{1}{2} \times 6 = 3$	एकः अपठितः सरल-गद्यांशः
2.	अपठित-अवबोधनम्	$\frac{1}{2} + \frac{1}{2} + 1 + 1 = 3$	सरलकथा प्रसिद्ध-घटना वर्णनं वा
3.	प्रार्थना-पत्रम्	$\frac{1}{2} \times 10 = 5$	सङ्केताधारित-अनौपचारिक-पत्रम्
4.	निबन्धलेखनम्	$5 \times 1 = 5$	निबन्धलेखनम्
5.	सन्धयः	$1 \times 3 = 3$	स्वर-व्यञ्जन-विसर्ग-सन्धयः (बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)
6.	समासाः	$1 \times 2 = 2$	द्वन्द्वः, बहुव्रीहिः, अव्ययीभावः च (बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)
7.	प्रत्ययाः	$1 \times 5 = 5$	तद्धिताः - मतुप्, इन्, ठक्, त्व, तल्। स्त्री-प्रत्ययौ - टाप्, डीप्। (बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)
8.	वाच्य-परिवर्तनम्	$1 \times 3 = 3$	केवलं लट्लकारे (बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)
9.	लिङ्गाधारित-सङ्ख्या-चयनम्	$1 \times 4 = 4$	एकतः दशपर्यन्तम् (बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)
10.	पदपरिचयः	$1 \times 3 = 3$	केवलं शब्दानाम् (बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)
11. (अ)	पठित-गद्यांश आधारितप्रश्नाः	$\frac{1}{2} \times 6 = 3$	शेमुषी-द्वितीयो भागः सप्तम-पाठतः द्वादश-पाठपर्यन्तम्
11. (आ)	पठित-पद्यांश-आधारितप्रश्नाः	$\frac{1}{2} \times 6 = 3$	शेमुषी-द्वितीयो भागः सप्तम-पाठतः द्वादश-पाठपर्यन्तम्
12. (अ)	गद्यांशस्य हिन्दी-भाषायाम् अनुवादः	$2 \times 1 = 2$	शेमुषी-द्वितीयो भागः सप्तम-पाठतः द्वादश-पाठपर्यन्तम्
12. (आ).	पद्यांशस्य हिन्दी-भाषायाम् अनुवादः	$2 \times 1 = 2$	शेमुषी-द्वितीयो भागः सप्तम-पाठतः द्वादश-पाठपर्यन्तम्
13.	प्रश्न-निर्माणम्	$\frac{1}{2} \times 4 = 2$	शेमुषी-द्वितीयो भागः सप्तम-पाठतः द्वादश-पाठपर्यन्तम्
14.	शेमुषी अभ्यासम् अधिकृत्य- मेलनम्	$\frac{1}{2} \times 4 = 2$	शेमुषी-द्वितीयो भागः सप्तम-पाठतः द्वादश-पाठपर्यन्तम्